

ВІДГУК

офіційного опонента кандидата педагогічних наук,
старшого наукового співробітника

Зубалія Миколи Дмитровича

на дисертацію **Юрія Васильовича Черпака «Вітчизняний громадсько-педагогічний рух за розвиток фізичного виховання дітей і молоді (остання чверть XIX ст. – 1917 р.)»**, подану до захисту на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

Актуальність дослідження теми дисертаційної роботи Юрія Васильовича Черпака обумовлюється недостатнім вивченням вітчизняного громадсько-педагогічного руху з розвитку системи фізичного виховання дітей та молоді, що припадає на останню чверть XIX століття і 1917 року. Практика засвідчує, що саме в цей період громадсько-педагогічний рух, ініційований прогресивно налаштованими лікарями, педагогами, вченими, представниками земств набув організаційних форм у вигляді численних самодіяльних просвітницьких об'єднань, товариств, комітетів грамотності, спортивних осередків. Тому висвітлення й аналіз різноманітних ініціатив у вигляді громадсько-педагогічного руху в галузі фізичного виховання дітей та молоді є цікавим і вагомим досвідом, що заслуговує цілісного дослідження й адаптації його результатів до сучасних умов у вигляді діалогу з минулим, яке містить корисні приклади громадських починань у галузі фізичного виховання.

У дисертації правильно визначено мету, об'єкт, предмет і завдання дослідження, переконливо проведено аналіз літератури з теми дослідження. На основі цього дослідження Ю. В. Черпак визначив термін «громадсько-педагогічний рух за фізичну культуру» як систему колективних дій представників суспільства, спрямованих на розвиток і поширення фізичної культури серед дітей і дорослих. У дисертації поняття «громадська ініціатива» тлумачиться як реалізація внутрішньої потреби представників соціуму добровільно і самостійно започатковувати нові форми діяльності, спрямовані на досягнення певних суспільно-значущих цілей у галузі

фізичного виховання молодого покоління, що є різновидом суспільної діяльності, яка формує громадську думку, сприяє позитивним зрушенням в освітній сфері.

Слід позитивно відзначити солідну джерелознавчу базу дослідження. У дисертації докладно проаналізовано наукові роботи українських педагогів, учених, вітчизняних фахівців з теорії і методики фізичного виховання, історіографію досліджуваної теми, висвітлено передумови виникнення і діяльності громадсько-педагогічного руху за фізичне виховання дітей та молоді як окремого виду суспільної практики на теренах Наддніпрянської України; охарактеризовано внесок вітчизняних теоретиків і практиків у розвиток тілесного виховання та його поширення на українських землях; з'ясовано роль педагогічних з'їздів як складника громадсько-педагогічного руху в розвитку тілесного виховання учнів в означених хронологічних межах; висвітлено різновиди фізичного виховання молоді на землях Наддніпрянської України у досліджуваній історичний період. Джерелознавчу базу також становлять законодавчі джерела (циркуляри Міністерства народної освіти, циркуляри попечителів Київського і Одеського навчальних округів, інструкції щодо викладання гімнастики), документальні джерела (статути громадських товариств, положення про навчальні заклади, їх статuti, резолюції фахових з'їздів, хроніки спортивно-фізкультурного життя), наративні джерела (публікації про діяльність О. Бутовського, П. Лесгафта, В. Крамаренка та інших).

Велику увагу дисертант приділив науковим виданням з питань фізичного виховання дітей і розвитку спорту останньої чверті ХІХ ст. – перших десятиліть ХХ ст. (монографії, офіційні та неофіційні рекомендації з проведення занять з фізичного виховання, доповіді на публічних зібраннях, статті, рецензії уміщені в журналах «Вестник воспитания» (1890–1917), «Журнал Министерства народного образования» (1871–1916), «Киевская мысль» (1896, 1912–1913), «Циклист» (1903–1905), «Физическое образование и спорт» (1909–1912), «Сокол» (1911–1914), «Спорт» (Київ,

1900–1910), «Красота и сила» (Київ, 1913), «Вільна українська школа» (1917–1919), «Спорт и игры» (Київ, 1912–1913), «Лаун-тенис» (1912–1914), «К спорту!» (1913–1916); у газетах «Кієвлянин», «Харьковские губернские ведомости» (1899), «Одесский спортивный листок» (1904), монографії, дисертації, статті, вміщені у періодичних виданнях «Педагогіка і психологія», «Фізичне виховання в школі», «Олімпійська арена», «Педагогічний дискурс» та ін.

На основі вивчення виявлених архівних матеріалів і відомостей із названих друкованих джерел (педагогічна і педагогічно-спортивна періодика, наукова література, матеріали фахових з'їздів) дисертантом цілісно висвітлено громадсько-педагогічний рух (виступи у пресі лікарів, педагогів, ентузіастів розвитку фізичної культури), громадські обговорення проблем фізичного розвитку та стану здоров'я молоді, спортивних діячів і популяризаторів фізичної підготовки молоді та підготовки викладачів-фахівців на Наддніпрянській Україні. У досліджуваних межах дисертантом визначено основи розгортання громадсько-педагогічного руху, що передбачав запровадження гімнастики у навчальний процес середніх закладів освіти, популяризацію зарубіжного досвіду фізичного виховання молоді, оприлюднення результатів вітчизняних досліджень як основи поширення ідей про тілесний і розумовий розвиток.

У дисертації розкрито основні напрями і форми діяльності громадсько-педагогічного руху на українських землях про фізичне виховання та здорове довкілля молоді, що передбачали організацію любительських спортивних товариств, клубів, гуртків при навчальних закладах і великих підприємствах, функціонування «потішних» рот, гімнастичних й атлетичних товариств, скаутського і сокільського руху, проведення різноманітних змагань і показових виступів учасників спортивних осередків. Дисертантом цілісно розкрито внесок лікаря-просвітника Олександра Анохіна у поширенні ідей про фізичне виховання учнівської молоді, у підготовку професійних викладачів гімнастики для початкових і середніх закладів освіти на

українських теренах, з'ясовано суть розроблених ним фізкультурно-оздоровчих методик (вольової гімнастики або психо-фізіологічних рухів і лікувальної гімнастики), уточнено та доповнено відомості про життєдіяльність Валентина Крамаренка, бібліографію праць О. Анохіна. Набуло подальшого розвитку розкриття теоретичних і практичних підходів до визначення у досліджуваній історичній період доцільних шляхів фізичного виховання та розвитку дітей, аналітичне висвітлення історіографії досліджуваної проблеми. До наукового обігу дисертантом уведено нові дані із газети «Кіевлянин» (1897–1915 рр.) й архівні біографічні відомості про О. Анохіна, а також маловідомі дані про роботу спортивних гуртків і товариств, що діяли на українських теренах та у м. Києві.

Новими фактами, одержаними в результаті дослідження, на наш погляд, є:

1) комплексне висвітлення ставлення й розвитку громадсько-педагогічного руху за розвиток фізичного виховання дітей та молоді на землях Наддніпрянської України в кінці XIX століття – 1917 року;

2) дослідження діяльності київських лікарів-просвітителів В. К. Крамаренка і О. К. Анохіна, які сприяли поширенню ідей корисності фізичного виховання дітей і молоді, його уведенню як обов'язкового навчального предмета до змісту шкільної освіти, створенню та діяльності перших масових спортивних товариств і клубів у Києві та інших містах України, проведенню масових заходів, запровадженню фахової підготовки вчителів гімнастики;

3) об'єктивне вивчення історії розвитку фізичного виховання та спорту, що сприяє прагненню оomodнити історію і повернути забуті імена українських діячів громадсько-фізкультурного руху, відображенню фізкультурно-спортивних явищ з нових методологічних позицій, не підпорядковуючись класовим чи будь-яким іншим інтересам, окрім загальнолюдських.

Слід також відмітити, що автореферат дисертації підготовлений згідно затверджених вимог, його текст викладений на 20 сторінках. Основні положення й результати дослідження дисертант апробував на конференціях різних рівнів: міжнародних, всеукраїнських, науково-практичній з міжнародною участю і звітних конференціях всеукраїнського рівня та міській. Основні положення й висновки дисертації відображені у 17 одноосібних наукових працях, з них 5 опубліковані у наукових фахових виданнях України, 1 – в українському науковому виданні, що входить до міжнародних наукометричних баз, 1 – у зарубіжному періодичному виданні, 10 – у збірниках матеріалів конференцій.

Вивчення і аналіз тексту кандидатської дисертації, автореферату й опублікованих праць щодо вітчизняного громадсько-педагогічного руху за розвиток фізичного виховання дітей і молоді показує, що дисертант професійно компетентний, володіє методикою проведення педагогічного дослідження, високою культурою аналізу історико-педагогічних джерел та результатів дослідження. Це дало йому можливість виконати науково-дослідну роботу на високому науково-теоретичному та історико-генетичному рівнях.

Дисертаційне дослідження Ю.В. Черпака з теми «Вітчизняний громадсько-педагогічний рух за розвиток фізичного виховання дітей і молоді (остання чверть ХІХ ст. – 1917 р.)» є самостійною завершеною роботою, що має теоретичну і практичну значущість й заслуговує позитивної оцінки.

Разом з тим, у дисертаційній роботі допущені й деякі недоліки:

1. На наш погляд список використаних у дисертації літературних джерел необхідно було б подати згідно вимог щодо оформлення дисертаційних робіт.

2. У дисертаційному дослідженні варто було б показати своє бачення щодо активної діяльності видатного українського спортивного діяча О. Д. Бутовського з впровадження різних видів фізичного виховання молоді на українських землях.

3. Варто було б зробити порівняльну характеристику діяльності спортивних товариств на інших українських землях.

4. У науковій новизні дисертантом подано інформацію про те, що ним уведено нові знання про громадських діячів з розвитку фізичної культури. Тому варто було б видати такі матеріали, що можуть бути потрібні науковій та освітній спільноті.

Про те, вказані недоліки мають рекомендаційний характер і не знижують теоретичної та практичної значущості дисертації, яка має наукову новизну та практичне значення.

Рукопис дисертації та автореферату відповідає вимогам, пп. 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567, зі змінами та доповненнями (Постанова Кабінету Міністрів України № 656 від 19.08.2015 р.) та Наказу Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Вимог до оформлення дисертацій» № 40 від 12.01.2017 р., паспорту спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки, а отже є всі підстави для присудження Черпаку Юрію Васильовичу наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки.

Офіційний опонент:

кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник,
старший науковий співробітник
лабораторії фізичного розвитку
та здорового способу життя
Інституту проблем виховання НАПН України

[Handwritten signature]

М. Д. Зубалій

Зубалій М.Д.

[Handwritten signature]